

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΚΡΙΤΗΡΙΟ (Γ' Λυκείου)

Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΤΟΥ ΕΟΡΤΑΣΜΟΥ ΕΝΟΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Σε 1,5 περίπου χρόνο συμπληρώνονται 2 αιώνες από το 1821 δηλαδή την ιδρυτική πράξη της σύγχρονης Ελλάδας αλλά και του σύγχρονου ελληνικού κράτους του οποίου η επίσημη δημιουργία επήλθε λίγα χρόνια αργότερα. Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 είναι ένα γεγονός που δεν έχει καταλάβει την αρμόζουσα θέση του στην ευρωπαϊκή ιστορία. Είναι η πρώτη επιτυχημένη Επανάσταση του 19ου αιώνα, η πρώτη Επανάσταση που βάζει ευθέως κατά της περίφημης συμφωνίας της Βιέννης του 1815, η πρώτη Επανάσταση που πλήττει την Οθωμανική Αυτοκρατορία στο μαλακό υπογάστριό της, η Επανάσταση που ξεκινά τη διάσπαση της «ορθόδοξης κοινότητας των Βαλκανίων» εισάγοντας εθνικά στοιχεία και, τέλος, η Επανάσταση που θα ξεκινήσει την επαναχάραξη των ευρωπαϊκών συνόρων, διαδικασία που θα ολοκληρωθεί έναν αιώνα αργότερα, στην πιο τοπική κλίμακα με τους Βαλκανικούς Πολέμους και στην ευρωπαϊκή με τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Σηματοδοτεί δε την έναρξη του ελληνικού 19ου αιώνα, πλούσιου σε γεγονότα που θα καταλήξει με το τέλος των Αυτοκρατοριών και την ίδρυση των ευρωπαϊκών εθνών-κρατών και θα οδηγήσει στον τριπλασιασμό της Ελλάδας εδαφικά αλλά και στη συρρίκνωση του Ελληνισμού πολιτισμικά με τη Μικρασιατική καταστροφή.

«Νέου τύπου Επανάσταση – νέου τύπου επαναστάτες. Μπορεί ανάμεσα στους ανθρώπους της εξέγερσης να είναι περισσότερο οι αυθόρμητοι "αγωνιστές" και λιγότεροι οι ενσυνείδητοι επαναστάτες, όλοι τους όμως είναι στρατευμένοι –άλλος λιγότερο και άλλο περισσότερο– στο όραμα του εθνικού κράτους (...) Πράγματι ένα μείγμα νεωτερικών διανοουμένων, βγαλμένο από την κοιτίδα του διαφωτισμού, ανθρώπινο δυναμικό από τον χώρο της οικονομικής ζωής (έμποροι, βιοτέχνες, ναυτικοί), παραδοσιακοί άρχοντες σε διαδικασία υπέρβασης της τοπικής τους ταυτότητας, ένοπλοι «κλεφταρματολοί» ή επαγγελματοποιημένοι στρατιωτικοί στα έμμισθα σώματα της Επτανήσου υπηρετούν τώρα την ιδέα της εθνικής απελευθέρωσης. Η μεγάλη αλλαγή του χριστιανού υποτελούς σε δυνάμει Έλληνα πολίτη έχει ήδη αρχίσει».

Με αυτά τα λόγια ένας από τους σημαντικότερους μελετητές του 1821, ο καθηγητής Β. Παναγιωτόπουλος συμπυκνώνει την περίεργη αλλά και τόσο πετυχημένη ώσμωση των διαφορετικών συνιστωσών του Ελληνισμού σε μια ιδιότυπη και συχνά ετερόκλητη σύγκλιση που αποσκοπούσε σε ένα βασικό και κοινό σκοπό έστω και αν οι νοηματοδοτήσεις του ήταν συχνά διαφορετικές: την ελευθερία.

Το ελληνικό κράτος ως ο κληρονόμος αλλά και το δημιουργήμα αυτής της Επανάστασης όφειλε την επέτειο των 2 αιώνων να την αναδείξει, να τιμήσει από τη μια μεριά τους φουστανελοφόρους πολεμιστές αλλά και δυτικότροπους διανοούμενους, τους εκκλησιαστικούς λειτουργούς αλλά και τους ξένους που συμμετείχαν σε αυτή την Επανάσταση που πήγε κόντρα σε όλη την ευρωπαϊκή ισορροπία δυνάμεων του ειρηνικού για την Ευρώπη 19ου αιώνα και από την άλλη μεριά να εορτάσει την ιδρυτική πράξη της συγκρότησής του αναδεικνύοντας τις φάσεις διαμόρφωσής του από το τότε στο σήμερα. Η ανάδειξη του 1821 δυο αιώνες μετά, το ενωτικό του μήνυμα, η απεύθυνση σε όλες τις δυνάμεις που αποτελούν πλέον το κοινωνικό σώμα, από εκείνους που έφυγαν στο εξωτερικό μέχρι τους μετανάστες, θα ήταν όχι μόνο μια ανάδειξη του νεωτερικού ιστορικού βάθους της Ελλάδας αλλά και της δυνατότητας του μετασχηματισμού της ως σήμερα, από επαρχία της οθωμανικής Αυτοκρατορίας σε χώρα μέλος της Ε.Ε.

Παρόλα αυτά, για το 1821 η κρίσιμη 5ετία 2015-2019, όταν θα έπρεπε να σχεδιαστεί η ανάδειξή του ως εθνικού και ευρωπαϊκού φαινομένου, πήγε χαμένη. Κανένας κεντρικός σχεδιασμός, καμία κατεύθυνση αλλά κυρίως καμία διάθεση συζητήσεων, δημιουργίας, ανοίγματος του ιστορικού ορίζοντα από το 1821 στο σήμερα. Οι ιδιωτικοί μουσειακοί φορείς –όπως αυτός που έχω την ευθύνη της διεύθυνσης– προσανατολίζονται στην ανάδειξη κάποιων εκθεμάτων που σχετίζονται με την περίοδο ή στη διοργάνωση κάποιων εκθέσεων ανάλογα με το ύψος των δυνατοτήτων τους ή των χορηγιών που θα λάβουν, προσπαθώντας κυρίως να αναδείξουν κάποια κομμάτια της μνήμης πολύτιμα μεν, σκόρπια δε. Λείπουν, όμως, οι μεγάλες θεματικές ενότητες, οι νέες τεχνολογίες, ακόμα ίσως και οι ενσώματες μουσειακές εμπειρίες. Λείπει η μεγάλη εικόνα της εποχής, ο μετασχηματισμός στο σήμερα. Το 1821 θα περάσει μέσα από κάποιες προσεγγίσεις προθήκες, μέσα από κάποια ίσως σπάνια εκθέματα και κάποιες προσεγγίσεις λεζάντες αλλά θα χάσει την ευκαιρία να αναδειχθεί σε ένα φαινόμενο και όχι απλά σ' ένα μουσειακό έκθεμα.

Προφανώς, ο χρόνος πλέον λειτουργεί αντίστροφα μέχρι το 2021, παρόλα αυτά, θα μπορούσαν να γίνουν κάποια πράγματα σε κεντρικό επίπεδο: μια βάση εκδηλώσεων σε όλο το πολιτισμικό φάσμα ώστε η παλέτα να γίνει πιο πολύχρωμη και πιο συμμετοχική (τι ωραίο που θα ήταν παιδιά μεταναστών 2ης γενιάς που έχουν πάει εδώ σχολείο να έλεγαν πως το αντιλαμβάνονται το '21 ή να κάνουν συγκρίσεις με αντίστοιχες εποχές στις χώρες προέλευσης των γονιών τους), μια μελέτη των προγραμματισμένων εκθέσεων ώστε να αποφευχθούν επικαλύψεις και να εκτεθούν όσο το δυνατόν περισσότερα στοιχεία από την προεπαναστατική προετοιμασία και τα επαναστατικά χρόνια. Επίσης, η δημιουργία θεματικών εννοιών όπως η έννοια της ελευθερίας στο χτες και στο σήμερα, η παρέμβαση του ξένου παράγοντα στη πορεία προς τη διαμόρφωση κράτους, τον μετασχηματισμό των κοινοτήτων, την πρόσληψη του 1821 στα Βαλκάνια και στην Ευρώπη.

Για να γίνω και κάπως πιο τολμηρός, στο ιστορικό πεδίο έχουμε καταφέρει σήμερα να έχουμε κάποιες σύγχρονες ιστορίες του Νεότερου Ελληνισμού, κάποιες ίσως πιο τολμηρές περιοδολογήσεις, το 2021 θα μπορούσαμε να έχουμε μια νέα συνολική θεώρηση του 1821 που θα ξεκινά από το χτες και θα φτάνει στο σήμερα; Εκεί όπου η δημόσια και ιδιωτική σφαίρα θα συναντιόντουσαν, το θέατρο και το Μουσείο θα συνεργάζοντουσαν, εκεί όπου ετερόκλητες δυνάμεις του Πολιτισμού θα φώτιζαν με τη δική τους θέαση το μεγάλο γεγονός που προκάλεσε μετακίνηση των ιστορικών τεκτονικών πλακών στη περιοχή των Βαλκανίων αλλά και της Ανατολικής Μεσογείου. Το 1821 το αξίζει γιατί είναι η χρονιά που έθεσε τις βάσεις να τεθούν ως αρχές άλλα προτάγματα και άλλα οράματα, για να μπορεί ο κάθε πολίτης της νέας δομής που δημιουργήθηκε να δρα και να σκέφτεται ελεύθερα γιατί όποιος «ελεύθερα συλλογάται, συλλογάται καλά».

Ο Στέφανος Καβαλλιεράκης είναι ιστορικός, Διευθυντής του Μουσείου Πόλεως των Αθηνών–Ιδρύματος Βούρου-Ευταξία

1821 -2021 : Η ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

ΤΟ 2002, ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΝΤΑΣ από τη Γαλλία με το μεταπτυχιακό μου και με μια υποτροφία για διδακτορικό, πήγα να επισκεφτώ τον καθηγητή και μέντορά μου –ο οποίος δε βρίσκεται στη ζωή πια– για να συζητήσουμε το θέμα της διατριβής μου. Στο γραφείο του διόρθωνε τα γραπτά των φοιτητών του στο πανεπιστήμιο. Το μάθημα Ιστορίας που δίδασκε ήταν από τα πλέον δύσκολα και το ήξεραν όλοι οι φοιτητές του, ήταν όμως μια συνθήκη που είχε χτιστεί συνειδητά ανάμεσά τους.

Με είχε να περιμένω στο γραφείο του μέχρι να τελειώσει τη διόρθωση, τα γραπτά των φοιτητών του είχαν πάντα προτεραιότητα. Η τακτική του ήταν πάντα η ίδια: αυτά που περνούσαν τα έβαζε δεξιά, αυτά που έκοβε, αριστερά, και όσα διεκδικούσαν το 5 στο κέντρο, για επανεξέταση.

Τη στιγμή της διόρθωσης ένας από τους καλύτερους του φίλους μπήκε στο γραφείο. Την επόμενη μέρα θα έκανε μια δύσκολη χειρουργική επέμβαση. Εκείνη τη στιγμή ο καθηγητής έβαζε ένα γραπτό στο κέντρο, ήθελε να το ξαναδεί. Σε ένα κλίμα αρκετά φορτισμένο ο φίλος του, που ήξερε τις συνήθειές του, απηύθυνε μια παράκληση.

«Αυτόν τον φοιτητή δεν τον γνωρίζω, αλλά για την εγχείρηση που θα κάνω αύριο, πέρασέ τον, σε παρακαλώ!»

«Είσαι ο στενότερός μου φίλος μου, θα το κάνω, απλώς σκέψου αν ο γιατρός που θα σε χειρουργήσει αύριο είχε περάσει στο πανεπιστήμιο το μάθημα της Χειρουργικής με αντίστοιχο τρόπο» του είπε με την αξεπέραστη φλεγματικότητα του.

«Μα, δεν είναι το ίδιο πράγμα» αντέτεινε ο φίλος του.

«Είναι ακριβώς το ίδιο» του απάντησε με ένα μεγάλο, πλατύ χαμόγελο.

Αυτή την ιστορία, όχι ακριβώς χιουμοριστική αλλά από την προσωπική μου εμπειρία, επέλεξα για να υπογραμμίσω απλώς ότι η Ιστορία είναι επιστήμη. Μπορεί να είναι ένα πεδίο στο οποίο έχουν πρόσβαση όλοι, αλλά δεν παύει να είναι επιστημονικό πεδίο που αντλεί μεθοδολογία ακόμα και από τον χώρο της Ιατρικής, όπως είχε επισημάνει ο Δ. Λυπουρλής, αλλά βέβαια έχει αναπτύξει και τη δική της μέθοδο, ενώ ο ίδιος ο ιστορικός δοκιμάζεται συχνά σε διάφορους ρόλους.

Ο ιστορικός γίνεται δικαστής για να φτάσει στα συμπεράσματά του, όπως επισήμανε ο Γκίνζμπουργκ, ακόμα και ντετέκτιβ στην έρευνά του. Μπορεί να χρησιμοποιήσει στοιχεία από την Ψυχολογία ή την Κοινωνιολογία. Οι ιστορικοί μάς αρέσει να βλέπουμε την Ιστορία ως τον κορμό και τις υπόλοιπες επιστήμες ως τα κλαδιά της. Σε κάθε περίπτωση, είναι ένα τεράστιο «μονοπάτι που φτιάχνουμε περπατώντας», αντλώντας από τη «Μεταμόρφωση» του Κάφκα, και το οποίο ξεκινά από την αρχαιότητα και φτάνει ως σήμερα.

Ακόμα και αν αλλάζει ο τρόπος εξιστόρησής της και από την αφήγηση γύρω από τη φωτιά, τους τροβαδούρους και διάφορους αφηγητές έχουμε φτάσει στις μεγάλες συνθέσεις, στην αρχαιακή έρευνα και στην κριτική ματιά αλλά και στον σχολιασμό της, η Ιστορία έχει ένα μεγάλο καθήκον, τη μεταφορά της γνώσης, και δεν πρέπει να αναλώνεται σε σοσιαλμιντιακές και γαργαλιστικές αναζητήσεις και να εκπίπτει. Το χθες έχει αναγκαστικά την οπτική του σήμερα, χωρίς να ξεχνάμε αυτό που έλεγε ο Marc Bloch, ότι οι άνθρωποι μοιάζουν πιο πολύ στον καιρό που έζησαν παρά στους ίδιους τους πατεράδες τους – πρέπει να θυμόμαστε ότι τα γεγονότα εξετάζονται στο χωροχρονικό τους συγκείμενο.

Το 1821 γνώρισε τρεις μεγάλες ιστοριογραφικές προσεγγίσεις. Τα απομνημονεύματα των αγωνιστών αλλά και ανθρώπων που έζησαν τα γεγονότα από κοντά, όπως ο Φωτάκος ή ο Κασομούλης, τις μεγάλες συνθέσεις της Επανάστασης, σαν του Φίνλεϊ, του Σπ. Τρικούπη, του Γκόρντον και του Δ. Κόκκινου, αλλά και την τρίτη σημαντική προσέγγιση, που ήταν η μεταπολεμική.

Οι μεγάλες προσωπικότητες που άλλαξαν την πορεία της ελληνικής ιστοριογραφίας: οι Δημαράς, Σβορώνος, Παναγιωτόπουλος, Ηλιού και Ασδραχάς ανέδειξαν την ιστορία των νοοτροπιών, των

ιδεών, των γραμμάτων, την κοινωνική διάσταση, την ιστορία του Διαφωτισμού αλλά και την οικονομική ιστορία. Τη φουρνιά αυτήν τη διαδέχτηκε μία ακόμη, αποτελούμενη από τους Λούκο, Κιτρομηλίδη, Μιχαηλάρη αλλά και άλλους που ανέδειξαν επίσης ενδιαφέροντες τομείς της ευρύτερης περιόδου.

Το 2021 προσφέρει μια σπουδαία ευκαιρία να υπάρξει όχι μια νέα προσέγγιση –δεν ανακαλύπτουμε νέες ιστορίες πια– αλλά μια επαναπροσέγγιση των σπουδαίων αυτών διαδρομών και τομών και η διεϊσδυση στις πορείες των πρωταγωνιστών, στις ιδεολογικές διαδρομές τους αλλά και στους μετασχηματισμούς, τους κοινωνικούς αλλά και της της ιδιοπροσωπίας τους.

Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 όχι μόνο οδηγείται σε μια πετυχημένη έκβαση αλλά προτάσσει και πρωτοποριακά διακυβεύματα, όπως η εθνική ενοποίηση, η ενδυνάμωση της εθνικής συνείδησης και το χτίσιμο μιας ισχυρής εθνικής ταυτότητας. Έτσι, συνιστά ένα γεγονός ιδιαίτερα σύνθετο, το οποίο κινητοποίησε πολλές και διαφορετικές δυνάμεις του Ελληνισμού, όπως οι Έλληνες της Διασποράς, ο εμπορικός κόσμος, ο πνευματικός κόσμος με τους γνωστούς ως σήμερα εκπροσώπους του Νεοελληνικού Διαφωτισμού και, βέβαια, οι Έλληνες και οι Ρωμιοί που έμεναν στον ελλαδικό χώρο και ανέλαβαν κυρίως το έργο του πολέμου. Τα ερωτήματα που προκύπτουν, κατά συνέπεια, είναι πολλά και σύνθετα:

–Ποια ήταν η κεντρομόλος δύναμη που έφερε κοντά όλες αυτές τις διαφορετικές συνιστώσες του ελληνισμού;

–Τι συνένωσε την εσωτερική αγωνιστική εμπειρία και την ευρωπαϊκή επαναστατική έμπνευση;

–Πώς εισέβαλαν οι εθνικές ιδέες σε έναν χώρο όπως ήταν τα Βαλκάνια, από τα οποία έως τότε οι εθνικές συγκρούσεις απουσίαζαν; Υπάρχουν κι άλλα που θα μπορούσαν να αποτελέσουν το πλαίσιο γύρω από το οποίο θα σπηνόταν ένας εορτασμός με πολλά μηνύματα για το 1821 αλλά και ένας πραγματικός εορτασμός, κάτι που δεν έγινε ούτε στα 100 ούτε στα 150 χρόνια από το 1821, για διαφορετικούς λόγους.

Ο Ν. Σβορώνος μίλησε για τη συνείδηση της ενότητας για το ελληνικό έθνος. Αυτό το νήμα της ενότητας με τους συγχρονικούς όρους θα μπορούσε να αναζητηθεί και τώρα. Είναι αυτό το αδιόρατο νήμα που ένωσε φουστανελοφόρους και δυτικότερους, Ανατολίτες και διαφωτιστές και σήμερα μπορεί να ενώσει αυτούς που αναζητούν μια κοινή πατρίδα στην Ελλάδα για να ζήσουν και να ευημερήσουν σε ένα πλαίσιο ελευθερίας και ειρήνης.

Ο εορτασμός για το 1821 δε χρειάζεται να γίνει μια γιορτή που την «εκθέτουμε στον σχέση των και των συναναστροφών την καθημερινή ανοησία», παραφράζοντας κάπως τον Καβάφη. Βρίσκεται ήδη στο βάθος που του αξίζει γιατί είναι ένα γεγονός ελευθερίας, πατριωτισμού και ενότητας και αυτές είναι αξίες που δεν πρέπει ούτε να ευτελίζονται ούτε να χαρίζονται στα άκρα.

Του Στ. Καβαλλιεράκη

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Από το 2ο κείμενο να παρουσιάσετε τις απόψεις του συγγραφέα για την ιστορία σε 50 -60 λέξεις.
2. Με ποιον τρόπο αναπτύσσεται η 2η παράγραφος του 1ου κειμ. και ποια πρόθεση του συντάκτη εξυπηρετεί αυτή η επιλογή;

3. Ποιος είναι ο στόχος του συντάκτη στην τελευταία παράγραφο του 1ου κειμ; Να εξετάσετε αν πετυχαίνει τον σκοπό του λαμβάνοντας υπόψη όλα τα μέσα που χρησιμοποιεί καθώς και τις γλωσσικές επιλογές.

4." Αυτόν τον φοιτητή..... το ίδιο" : Τι πετυχαίνει ο συγγραφέας με τη χρήση των εισαγωγικών (2ο κείμενο);

5. - Ποια ήταν απουσίαζαν; : Να αιτιολογήσετε την επιλογή της παύλας καθώς και τη χρήση των ερωτημάτων.

6. Λαμβάνοντας υπόψη τις θέσεις του αρθρογράφου στα κείμενα αναφοράς, καλείστε να παρουσιάσετε το νόημα της Επανάστασης του 1821 και να προτείνετε τρόπους ώστε το μήνυμά του να αναδειχθεί παγκοσμίως. Το κείμενό σας να έχει τη μορφή διαδικτυακής επιστολής προς αυτόν. (350 – 400 λέξεις)